

r_{jk} – експертна оцінка коефіцієнта кореляції між неплатоспроможністю позичальників j -го та k -го кредитних запитів;

$s_j = (D_j + Q_j) \sqrt{p_j(1-p_j)}$ – стандартне відхилення зведеного чистого доходу j -го запиту;

k – параметр, який визначається рівнем неохочності до ризику;

R – обсяг кредитних ресурсів банку;

x_j – невідомі логічні змінні, які відбивають факт включення j -го кредитного запиту до портфеля:

$$x_j = \begin{cases} 1, & \text{якщо } j\text{-й кредитний запит буде включено,} \\ 0, & \text{у протилежному випадку} \end{cases}$$

Висновки

Опубліковані роботи і відповідні моделі банку можна класифікувати за наступними ознаками: склад керованих змінних моделі; розмірність цільової функції; наявність чинника ризику; вид цільової функції; кількість інтервалів часу в рамках планового періоду; ступінь спільності моделі.

Серед часткових моделей можна виділити такі: управління запасами (резервами) грошової готівки банку; розподіли активів (формування оптимального портфеля активів) банку; управління банківським портфелем облігацій і інших цінних паперів; визначення оптимальної величини власного капіталу; управління пасивами банку; управління банківським кредитним портфелем.

Проведений аналіз типів оптимізаційних моделей банківської діяльності показав, що всі моделі побудовані на класичних методах розв'язання задач векторної оптимізації, а саме, на методі скаляризації, методі послідовних поступок, лексикографічної оптимізації, тощо.

На основі аналізу розглянутих публікацій можна зробити висновок про те, що для практичного використання на сьогоднішній день найбільш придатні моделі, що засновані на застосуванні методів лінійного програмування.

Джерела та література

1. Edgeworth F.Y. The mathematical theory of banking // J. of the Royal Statistical Society. Ser. A, Pt. I. 1888. Vol. 51. March. P. 113 – 127.
2. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках. – М.: CattaLaxy, 1994. – 820 с.
3. Моделирование финансово-экономической деятельности коммерческого банка / И.Л. Меркурьев, Г.В. Виноградов, И.Ф. Алешина, М.А. Сидоров. – М.: Изд-во Рос. экон. акад. 2000. – 160 с.
4. Cossin and Pirotte. Advanced Credit Risk Modeling. – New York: Wiley & Sons, 2001. – 168 p.
5. James C. Some evidence on the uniqueness of bank loans // J. of Financial Economics. 1987. Dec. P. 217 – 235.
6. Fama E.F. Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work // Journal of Finance, 1970. – Vol. 25, № 5. – P. 383 – 417.
7. Markovitz H.M. Portfolio selection // Journal of Finance. – 1952. – Vol. 7, № 1. – P. 77 – 91.
8. Sharpe W.F. A Simplified Model for Portfolio Analysis // Management Science, 1963. – Vol. 9. – № 2. – P. 277 – 293.
9. Tobin J. Liquidity preference as behavior toward risk // Rev. of Econ. Studies, 1958. – Vol. 25. – № 1. – P. 65 – 86.
10. Бушуева І., Дем'яненко В. Алгоритм диверсифікації кредитів комерційного банку // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 21 – 22.
11. Кігель В. Про визначення оптимального портфеля банку в умовах ризику неповернення коштів позичальником // Вісник НБУ. – № 1. – 2003. – С. 15 – 17.

Куліченко Н.В.

УПРАВЛІННЯ КОШТАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ФУНКЦІЇ, ПРИНЦИПИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Актуальність теми дослідження. Бюджетним кодексом (стаття 7) закріплений новий елемент побудови бюджетної системи України – принцип ефективності використання бюджетних коштів, згідно з яким рішення про використання бюджетних коштів при складанні та виконанні бюджетів повинні прийматися, виходячи з прагнення досягти певних результатів із залученням мінімального обсягу коштів або максимальних результатів при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів. Саме цей принцип є фундаментом для втілення в Україні програмно – цільового методу складання і виконання бюджетів. На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюються фінансовий контроль і аудит та оцінка ефективності

УПРАВЛІННЯ КОШТАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ФУНКЦІЇ, ПРИНЦИПИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

використання бюджетних коштів. Для оцінки, яка проводиться в цьому напрямку роботи логічно розробити та запровадити єдину методику оцінки ефективності їх використання. Застосування єдиної формалізованої методики дозволить формувати більш реальний бюджет, своєчасно виявляти факти неефективного використання бюджетних коштів і забезпечувати своєчасне їх усунення.

Актуальність проблеми ефективного використання коштів місцевих бюджетів викликана рядом причин. Найважливішою є нестача фінансових ресурсів у місцевих органах влади. Недостатність фінансових ресурсів на місцевому рівні не дозволяє вирішувати поставлені завдання. Друга важлива причина полягає у надмірній централізації як коштів, так і управлінських рішень взагалі.

Аналіз останніх публікацій та постановка задачі дослідження. Функціонування окремих елементів системи управління місцевими бюджетами, удосконалення механізмів управління формуванням та використанням бюджетних ресурсів, реформування державного фінансового контролю в напрямку оцінки ефективності бюджетних коштів – усі ці питання постійно перебувають у центрі уваги вітчизняної та зарубіжної науки.

Значний внесок у їх розробку зробили такі українські науковці, як В.М.Геєць [1], О.П. Кириленко [2], В.І. Кравченко [3], М.І. Кульчицький [4], І.О.Луніна [5], Ц.Г. Огонь [6], Н.І.Рубан [7], І.Б.Стефанюк [8], О.О. Сунцова [9], І.Я. Чугунок [10], С.І. Юрій [11], А.І. Крисоватий [11] та ін. Наявність значної кількості авторів, які тією чи іншою мірою торкались проблем підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів та питань організації контролю за ефективним використанням коштів місцевих бюджетів, є свідченням безперечної актуальності та великого практичного значення порушених питань. До того ж низка питань щодо організації управління ефективним використанням коштів місцевих бюджетів ще не знайшли достатнього науково – теоретичного й методичного вирішення і потребують подальшого вивчення й уточнення з позицій фінансів.

У зв'язку з викладеним вище основою задачею даного дослідження є виділення базових теоретичних основ управління використанням коштів місцевих бюджетів та оцінка його ефективності.

Вклад основного матеріалу. Бюджетні повноваження законодавчих і виконавчих органів влади закріплені у Конституції України – Верховної Ради України (стаття 85), Президента України (стаття 106), Кабінету Міністрів України (стаття 116), місцевих державних адміністрацій (стаття 118), органів місцевого самоврядування (стаття 143). Бюджетний кодекс не визначає переліку учасників бюджетного процесу, передбачивши лише, що ними є органи та посадові особи, які наділені бюджетними повноваженнями. Повноваження, викладені у главі 17 Кодексу, стосуються тільки питань контролю за дотриманням бюджетного законодавства і передбачають такі органи, як Верховна Рада України, Рахункова палата, Міністерство фінансів, Державне казначейство, Державна контрольно-ревізійна служба, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та відповідні ради – Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних рад.

Ми вважаємо, що варто розділяти управління коштами місцевих бюджетів та управління самими місцевими бюджетами, що базується на відмінності складових відповідних управлінських систем (див.табл.1).

Таблиця 1. Складові систем управління місцевими бюджетами та коштами місцевих бюджетів

	Система управління місцевими бюджетами	Система управління коштами місцевих бюджетів
Об'єкт	Структура та обсяги статей доходів та витрат, в межах компетенцій суб'єктів управління	Кошти, що акумулюються в місцевих бюджетах
Суб'єкт	Органи державної виконавчої та законодавчої влади та місцевого самоврядування	
Мета	Досягнення цілей економіко-еколого-соціального розвитку адміністративно-територіальної одиниці	Забезпечення планових показників, закріплених у Бюджеті
Методи	Нормативно-правові, фінансові, адміністративні	В основному фінансові (фінансово-кредитні, казначейські тощо) та адміністративні

Джерело: розроблено автором

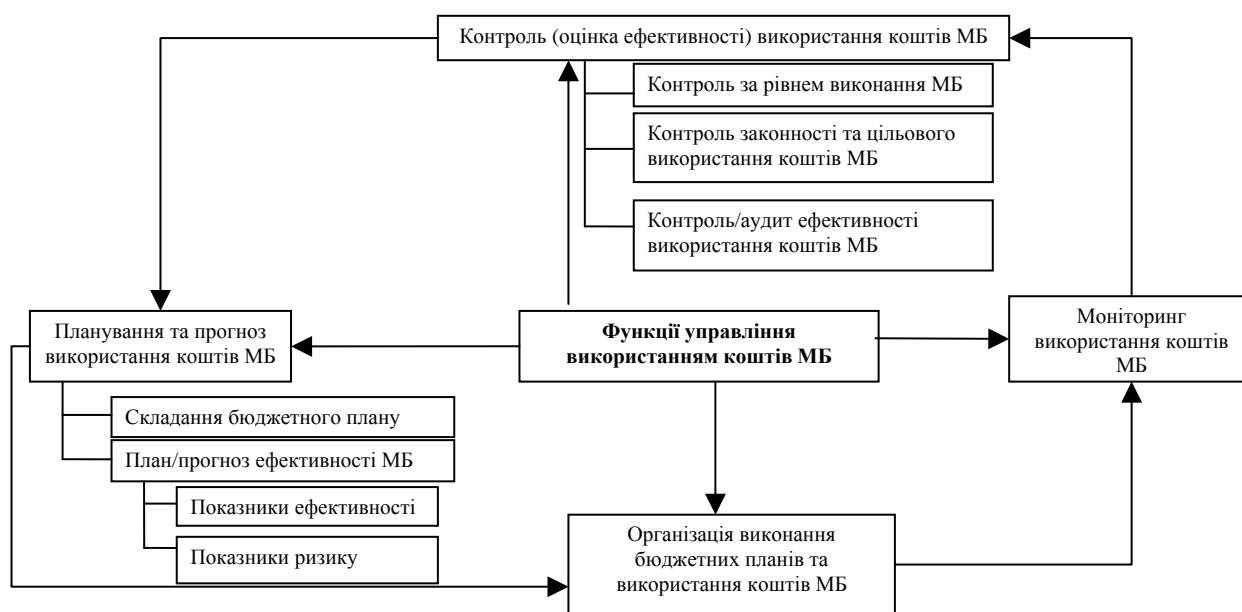
Отже, під системою управління коштами місцевих бюджетів пропонується розуміти систему інститутів, принципів та методів, яка забезпечує рух та використання коштів місцевих бюджетів для виконання поставлених перед місцевими бюджетами задач.

Цілями управління місцевими бюджетами можна розглядати забезпечення по-перше, оптимальних обсягів ресурсів достатніх для виконання певним суб'єктом функцій і завдань як власних так і делегованих, по-друге, ефективне управління рухом бюджетних ресурсів і відносинами, що при цьому виникають. Адже, маючи достатній обсяг бюджетних ресурсів органи місцевого самоврядування можуть їх неефективно використовувати. Мета ж управління місцевими бюджетами обумовлюється їх важливістю як інструменту управління розвитком адміністративно-територіальної одиниці, а тому може бути визначена як досягнення цілей її економіко-еколого-соціального розвитку (відповідно до сучасної концепції сталого розвитку регіонів).

На основі загальних функцій управління можна сформувати систему функцій управління використанням коштів місцевих бюджетів (рис.1). Продовжуючи усталені теоретичні підходи до управління використанням коштів місцевих бюджетів, у розробленій системі функції використано

принципово новий підхід – виділення двох складових ефективності використання коштів місцевих бюджетів: показників ефективності та ризику. Це цілком відповідає новітній світовій практиці перенесення принципів та методів корпоративного управління у систему державного та місцевого управління. У ринковій економіці показники ефективності завжди оцінюються невід’ємно від рівня ризику, оскільки вища ефективність зазвичай супроводжується вищим ризиком. Отже, вбачається доцільним при формуванні бюджетних планів прагнути досягнення не максимальних показників ефективності використання коштів місцевих бюджетів, а їх оптимального співвідношення із рівнем бюджетного ризику.

Варто відмітити сутнісну відмінність між поняттями „управління витратами (видатками) місцевих бюджетів” та „управління коштами місцевих бюджетів”. Останнє є ширшим поняттям, оскільки містить в собі не лише напрямки бюджетних видатків, а й принципи, методи та ефективність витрачання коштів по окремих видаткових статтях.

Рис.1. Функції управління використанням коштів місцевих бюджетів (МБ)

Джерело: розроблено автором

У процесі реалізації мети управління місцевими бюджетами вирішуються наступні завдання:

- формування бюджетної політики органів місцевого самоврядування,
- розробка, збалансування місцевих бюджетів,
- визначення та оцінка ефективності реалізації бюджетної політики,
- виконання бюджетів,
- виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками,
- управління міжбюджетними відносинами,
- управління внутрішніми та зовнішніми позиками,
- аналіз та оцінка виконання місцевих бюджетів,
- мінімізація бюджетних ризиків,
- контроль за формуванням і цільовим та ефективним використанням бюджетних ресурсів.

Виконання завдань управління місцевими бюджетами повинно відповідати обов’язковим вимогам. На практиці вони мають форму принципів. Відомо, що процес управління бюджетом ґрунтується на принципах плановірності, системності, цілеспрямованості, стратегічної спрямованості. Управління місцевими бюджетами орієнтується і на такі принципи, як гарантування прав органів місцевого самоврядування, закріплених у Конституції, єдність системи планування, прогнозування і контролю за цільовим та ефективним використання бюджетних коштів, спрямування фінансових потоків на пріоритетні напрямки розвитку території.

Проведене дослідження вітчизняних та закордонних джерел дає можливість зробити висновки, що науковці не виправдано обмежуються розглядом кількох видів ефективності: соціальної, економічної тощо. Однак, практика управління місцевими бюджетами показує, що параметрів, за якими можна класифікувати ефективність використання бюджетних коштів значно більша. У зв’язку з цим пропонується наступна авторська система класифікаторів ефективності використання бюджетних коштів (табл.2).

Таблиця 2. Види класифікацій ефективності використання бюджетних коштів

	Принцип класифікації	Види ефективності використання бюджетних коштів
1	За типом результату	- соціальна; - фінансова; - економічна; - екологічна; - політична
2	За сукупністю результатів	- соціально-економічна; - фінансово-економічна; - соціально-політична; - соціально-екологічна; - еколого-економічна.
3	За строковістю результату	- поточна ефективність; - тактична ефективність; - стратегічна ефективність.
4	За спів ставністю результативних показників	- абсолютна; - відносна.
5	За типом фінансового плану	- програмна; - бюджетна.
6	За принципом оцінки	- як рівень досягнення цільових показників (попередньо визначених); - як рівень зміни результативних показників (звичайна оцінка впливу на ключові показники).
7	За типом параметрів, що характеризують	- об'єктивна (кількісно оцінена); - суб'єктивна (експертно оцінена).
8	За етапом бюджетного процесу	- прогнозна; - планова; - фактична.

Джерело: розроблено автором

Структурно-логічний аналіз наявних напрацювань з досліджуваного питання дозволяє сформулювати визначення ефективності бюджетних видатків як їх всебічну результативність, а саме здатність з успіхом вирішувати попередньо поставлені завдання, підпорядковані стратегічним цілям розвитку держави (території, адміністративно-територіальної одиниці).

Наведене визначення ефективності бюджетних видатків має загальне значення, тому що у кожній сфері та галузі народного господарства діють певні фактори об'єктивного та суб'єктивного характеру, які викликають особливості підходів до визначення ефективності використання бюджетних коштів.

У категорії «ефективність» поряд з якісною характеристикою існує певний кількісний вимір. Це її абсолютна та відносна величина, яка виявляється у тих або інших кількісних показниках. Таким чином, ефективність бюджетних видатків також може бути класифікована, як ефективність, яка має кількісну оцінку, та ефективність, яка кількісної оцінки не має (див.табл.2).

Також величина ефективності бюджетних видатків може мати різні значення у різні періоди часу. Тому ефективність можна класифікувати за тривалістю, а саме розрізняти ефективність поточну, тактичну та стратегічну.

Критерії ефективності бюджетних видатків фіксують результати, а не розмір витрат місцевих бюджетів на певні програми та послуги. Упровадження системи критеріїв ефективності видатків місцевих бюджетів має ряд переваг. Вона дозволяє місцевим чиновникам і платникам податків проводити моніторинг діяльності органів місцевого самоврядування в секторі громадських послуг впродовж певного проміжку часу і зрівнювати витрати окремих місцевих бюджетів між собою.

Критерії ефективності також допоможуть місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам рад розробляти бюджети, які ґрунтуються на реалістичних доходах та видатках, а не на досвіді минулих років.

Критерії ефективності використання бюджетних коштів повинні визначатися цілями та завданнями певних витрат. В свою чергу, цілі та завдання фінансування бюджетних програм можуть розглядатися на рівні держави в цілому, окремого регіону, області, міста, району та, навіть, окремих груп населення.

Таким чином, розробка критеріїв ефективності використання бюджетних коштів залишається однією із важливих проблем формування та виконання місцевих бюджетів і робить актуальними наукові дослідження у даному напрямку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, автором запропоновано розділяти управління коштами місцевих бюджетів та управління самими місцевими бюджетами, що базується на відмінності складових відповідних управлінських систем. Під системою управління коштами місцевих бюджетів пропонується розуміти систему інститутів, принципів та методів, яка забезпечує рух та використання коштів місцевих бюджетів для виконання поставлених перед місцевими бюджетами задач.

На основі загальних функцій управління визначено систему функцій управління використанням коштів

місцевих бюджетів: планування та прогнозування, організація виконання, моніторинг, контроль та аудит ефективності. Також у розробленій системі функції має місце принципово новий підхід – виділення двох складових ефективності використання коштів місцевих бюджетів: показників ефективності та ризику.

Розробка шляхів реалізації розроблених теоретичних принципів у практику управління коштами місцевих бюджетів в Україні має стати темою подальших наукових досліджень.

Джерела та література

1. Геєць В.М. Формування дохідної частини бюджету: підсумки, проблеми, перспективи // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 1. – С.9–31.
2. Кириленко О.П. Малиняк Б.С. Теоретичні основи формування видаткової частини місцевих бюджетів // Наука й економіка. – 2006. – № 1. – С. 6 – 16.
3. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 1999. – 487 с. – (Вища освіта XXI).
4. Кульчицький М.І., Перун З.В. Формування та виконання бюджету за програмно-цільовим методом // Фінанси України. – 2005. – №2. – С. 78 – 83.
5. Луніна І. Формування місцевих бюджетів у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи // Економіка України. – 2006. – № 1. – С.23–31
6. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: Монографія. – К.: Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2003. – 580 с.
7. Рубан Н.І. Аудит ефективності: надбання, проблеми, перспективи// Фінансовий контроль. – 2004. – № 6. – С. 4–6.
8. Стефанюк І.Б. Методичні засади визначення ефективності витрачання бюджетних коштів// Фінансовий контроль. – 2002. – №1. – С.32–35.
9. Сунцова О.О. Моделювання оптимальної структури доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації //Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 2(32). – С. 96–104.
10. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / Науково-дослідний фінансовий ін-т; Національний ун-т "Кієво-Могилянська академія". – К. : НДФІ, 2005. – 260 с.
11. Юрій С.І., Крисоватий А.І. Державні фінанси як основа соціально-економічного оновлення суспільства // Фінанси України. – 1998. – №11. – С.42–47.

Латишева О.В.

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ СУМІСНОГО ЗДІЙСНЕННЯ

Вступ. За останні роки в результаті людської діяльності відбулося істотне збільшення концентрації парникових газів в атмосфері, що значно підсилило природний „парниковий ефект”, несприятливо вплинуло на природні екосистеми і людство. У зв'язку з цим, у 1992 році ООН була прийнята Рамкова Конвенція про зміну клімату [1], яка визначила систему заходів, направлених на стабілізацію концентрації парникових газів з метою уникнення небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему, сторонами якої стали 189 країн.

У 1997 році у місті Кіото у рамках додатка до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату був прийнятий протокол - Кіотський протокол [2], який базується на положеннях цієї Конвенції і є її оперативним інструментом.

Ті країни, що ратифікували Кіотський протокол, взяли на себе зобов'язання стабілізувати свої антропогенні викиди парникових газів впродовж періоду зобов'язань (2008–2012 р.) на рівні 1990 року [3], а у випадку невиконання даного зобов'язання несуть відповідальність за свій рівень викидів.

Україна є Стороною Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату з 11 серпня 1997 року, а 4 лютого 2004 року наша країна ратифікувала Кіотський протокол [4]. Тим самим, наша держава підтвердила послідовність своїх дій в рішенні глобальних екологічних проблем. Ратифікація Кіотського протоколу дає можливість її участі в реалізації так званих „гнучких механізмів”, при цьому, мається на увазі гнучкість у виборі місця і засобів для досягнення рівнів викидів, визначених Кіотським протоколом.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Метою статті є розробка рекомендацій по удосконаленню системи екологічного управління та екологічного менеджменту на окремих підприємствах для забезпечення реалізації можливостей гнучких механізмів Кіотського протоколу.

Аналіз останніх публікацій по проблемам, пов'язаним з реалізацією Киотського протоколу виявив наступне. У опублікованих на сучасний момент матеріалах, зокрема [1–9], достатньо роз'яснюється суть гнучких механізмів Кіотського протоколу, загальноприйнята процедура підготовки, розгляду та схвалення матеріалів, націлених на реалізацію цих механізмів. До гнучких механізмів, що дозволяють країнам вирішувати проблеми, поставлені Кіотським протоколом, відносять наступні: механізм „чистого розвитку”, механізм „сумісного здійснення” і торгівля квотами.

Разом з тим, досить відсутні рекомендації по вживанню необхідних практичних заходів для забезпечення ефективного використання інвестиційних і інших можливостей гнучких механізмів